

ISSN2464-0344

Res novae

Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science

Bernard Goršak

THE CHRISTIAN TRILATERAL SITUATION ETHICS – AN ATTEMPT
TO DELINEATE A NEW CHRISTIAN ETHICS

Luka Tomažič

ZAKONODAJNA DEJAVNOST: RAZLOGI IN VREDNOTE

Janez Juhant

EHRlich IN PROBLEMI SLOVENSKE KRŠČANSKO-DEMOKRATIČNE
SAMOZAVESTI

Tamara Griesser Pečar

EHRlich IN POHABLJENA SLOVENSKA ZAVEST

Dominik Janez Herle

FRANČIŠKOV SVETNI RED – VELJAVNI RED ZNOTRAJ CERKVE

Fakulteta za pravo in ekonomijo, Katoliški inštitut
Faculty of Law and Economics, Catholic Institute

LETNIK 8 • 2023 • ŠTEVILKA 2

Res novae

Res novae: revija za celovito znanost

Izdajatelj in založnik:

Fakulteta za pravo in ekonomijo, Katoliški inštitut

Naslov uredništva:

Res novae, Krekov trg 1, 1000 Ljubljana, Slovenija

Odgovorni urednik:

Andrej Naglič

Glavni urednik:

Matic Batič

Spletni naslov:

<http://www.katoliski-institut.si/raziskovanje/res-novae>

E-pošta:

matc.batic@kat-inst.si

Uredniški odbor:

Philip Booth (Institute of Economic Affairs, London, Velika Britanija),
Mihai Dragnea (Universitetet i Sørøst-Norge, USN Handelshøgskolen,
Vestfold, Norveška), Andres Fink (Pontificia Universidad Católica
Argentina, Facultad de Ciencias Sociales, Buenos Aires, Argentina),
Aleksandra Kostić Tmušić (Univerzitet u Prištini, Filozofski fakultet,
Kosovska Mitrovica, Srbija/Kosovo), Simon Malmenvall (Univerza
v Ljubljani, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, Slovenija), Aleksej
Martinjuk (Respublikanski inštitut višje šole, Minsk, Belorusija),
José Ignacio Murillo (Universidad de Navarra, Instituto Cultura y
Sociedad, Pamplona, Španija), Mitja Steinbacher (Katoliški inštitut,
Fakulteta za pravo in ekonomijo, Ljubljana, Slovenija), Dorina Onica
(Institutul Național Al Patrimoniului, Bukarešta, Romunija), Anton
Stres (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in ekonomijo, Ljubljana,
Slovenija).

Redakcija te številke je bila zaključena 22. 11. 2023

Tisk:

Itagraf d. o. o., Ljubljana

Oblikovanje in prelom:

Breda Sturm

Naklada:

150 izvodov

Letna naročnina:

28€ (Slovenija), 40€ (Evropa), 57\$ (ostalo navadno),

66\$ (ostalo prednostno)

ISSN (tiskana verzija): 2464-0344

ISSN (elektronska verzija): 2464-0352

Res novae

*Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science*

SPIRITUS
AUTEM
VIVIFICAT

LETNIK 8 • 2023 • ŠTEVILKA 2

Vsebina

Bernard Goršak

The Christian Trilateral Situation Ethics – An Attempt
to Delineate a New Christian Ethics

7

Luka Tomažič

Zakonodajna dejavnost: razlogi in vrednote

45

Janez Juhant

Ehrlich in problemi slovenske krščansko-demokratske
samozavesti

73

Tamara Griesser Pečar

Ehrlich in pohabljenost slovenske zavesti

107

Dominik Janez Herle

Frančiškovo svetno pravilo – veljavno pravilo znotraj Cerkve

131

UDK: 329.3:27:929Ehrlich L.
1.01 izvorni znanstveni članek

Janez Juhant

dr. teologije, zaslužni profesor
(Sora 64, 1215 Medvode)
janez.juhant@guest.arnes.si

Ehrlich in problemi slovenske krščansko-demokratske samozavesti

Izveček: Članek obravnava pomen in vlogo krščanskih vrednot za demokratično delovanje družbe. Za to si je prizadeval Lambert Ehrlich (1878–1942) z zgledno, odločno, pričevanjsko, v krščanstvu utemeljeno osebno življenjsko držo. Učil in organiziral je Slovence, da bi v zvestobi veri in narodu ohranjali te temelje za preživetje in samoobrambo osebne in narodne samostojnosti. Zgled in opora je bil mladim in prizadetim ljudem na Koroškem, po preselitvi v Ljubljano pa kot profesor na univerzi (od 1922) in duhovni voditelj študentov (od 1931). Pomagal jim je razvijati krščansko-socialne demokratične države in svaril pred vplivi in nevarnostmi komunizma, fašizma in nacionalsocializma. Kljub fizičnemu in spominskega umoru, ki so ga nad njim izvedli komunisti, so se njegove zamisli o svobodi, krščanstvu in demokratičnih vrednotah uresničile v slovenski državi. Danes jih znova ogrožata potrošništvo in mehki totalitarizem, zato preudarni ljudje spet kličejo k Ehrlichovemu, znova aktualnemu premisleku.

Ključne besede:

Lambert Ehrlich, Gregorij Rožman, krščanstvo, stražarji, mladci Kristusa Kralja, totalitarizem, komunizem

Ehrlich and the Problems of Slovenian Christian Democratic Self-Confidence

Abstract: The article discusses the importance and role of Christian values for the democratic functioning of society. Lambert Ehrlich (1878–1942) strove for this with an exemplary, decisive, witnessing, Christian-based personal life attitude. He taught and organized Slovenians so that, in loyalty to the faith and the nation, they would preserve these foundations for the survival and self-defence of personal and national independence. He was an example and support to young and afflicted people in Carinthia and later, after his emigration, in Ljubljana as a university professor (since 1922) and spiritual leader of students (since 1931). He helped them develop Christian-social democratic attitudes and warned against the influences and dangers of communism, fascism, and national socialism. Despite his physical murder and erasure from collective memory carried out by the communists, his ideas about freedom, Christianity, and democratic values came true in the Slovenian state. Today, we are threatened by both consumerism and soft totalitarianism, which is why prudent people are once again calling for Ehrlich's topical reflections.

Key words: Lambert Ehrlich, Gregorij Rožman, Christianity, Guards movement (Slovenia), Youths of Christ the King, totalitarianism, communism

Uvod¹

Lambert Ehrlich, ki je napovedal uničevalno moč revolucije nad slovenskim narodom, si je predstavljal razsežnosti njenih posledic za slovenske kristjane, ki še kar tragično ponavljajo Kocbekovo zgodbo, saj je bil jasen, kako verni in drugi ljudje naivno verjamejo komunističnim obljubam o raju na zemlji. Vzroki za to vero so različni: naivnost, lagodno koristoljubje, želja živeti brez dela in naporov na tuj račun ipd. Kocbek si je zaneseno predstavljal, da bo krščanstvo in slovenstvo prenavljal tako, da bo katoličane podredil terorističnim revolucionarjem. A z udarnim kladivom in morilskim srpom ni moč duhovno prenavljati ne naroda ne Cerkve. Odpravljanje posledic laži in pohabljanj v narodovi duši in v glavah ljudi traja še danes, še posebej ker jih sproti obnavljajo slepilni manevri levičarskih vlad oziroma pristašev ali naslednikov totalitarne polpreteklosti. Zdaj jih vladajoči levičarji izvajajo z nasilnim teptanjem ustave, zakonov in izključevanjem vseh, ki ne mislijo kot oni (Dreher 2021).

Kocbeku sta Edvard Kardelj in Boris Kidrič spretno zamegljevala vest, njegovi dnevniški zapisi so tihe priče notranjih bojev in samoočiščevanja, ki so mu bremenili dušo, dokler ni javno priznal, da človeka ne smemo žrtvovati za nobene »višje cilje«. Njegova in zgodbe njegovih sledilcev do danes le potrjujejo, da sta krščanstvo in komunizem nezdružljiva, saj krščanstva ni mogoče uvajati z nasiljem in izključevanjem, pač pa le z zvestobo resnici, postavi in v zavezanosti dialogu. Kdor pa se je takrat ali se danes upira lažnemu nasilju nad ljudmi, je bil in je od pristašev te laži deležen preganjanja in iz-

1 Za pomoč pri oblikovnem urejanju članka se zahvaljujem dr. Niku Trontlju.

ključevanja. To se je zgodilo tudi sopotniku komunistov v OF Alešu Stanovniku in vsem drugim nasprotnikom komunizma v ali izven OF, takrat z umori, danes pa z izključevanjem iz družbe in zatiranjem prek sodnega sistema, medijskih napadov ali drugih šikaniranj. Tine Hribar je zapisal, da je »strel, ki je ubil Ehrlicha, ubil tudi Aleša Stanovnika« (Hribar 2004, 215).

Razgledani, Bogu in Cerкви zvesti, resnici zavezani katoličani in demokrati kot Lambert Ehrlich so se zavedali, da lahko le z močjo duha kljubujejo sebičnosti, prestižu in samovoljnim interesom ter vzdržujejo krščanska osebna in družbena merila in demokratične standarde. Podobno tudi škofa Gregorij Rožman (1883–1959) in Ivan Jožef Tomažič (1876–1949) ter med mladino voditelj mladcev Kristusa Kralja Ernest Tomec (1885–1942). Tomčevi mladci in Ehrlichovi stražarji so dosledno in zavzeto delovali po krščanskih načelih duhovnega poglobljanja in si prizadevali za zvestobo resnici, obrambo človeškega dostojanstva in ohranitev človeških vrednot, ki so jih nasilno spodkopavali totalitarni sistemi. Kljubovali so krutosti nacistov, fašistov in revolucionarnih komunistov. Odprti dokumenti vatikanskih arhivov potrjujejo, kako neustrašeno in zavzeto so Rožman in sodelavci seznanjali Sveti sedež z okupatorskim nasiljem in nasiljem domačih teroristov nad slovenskim narodom ter prosili cerkveno vodstvo v Rimu za posredovanje pri italijanski in nemški oblasti (VAA, AA. EE. SS. ,V (Pio XII), Parte I (1939–1948), Serie "Jugoslavia", Posizione 152 "Slovenia - situazione politica e religiosa sotto l'occupazione italo-germanica (1941–1945), fsc. 22, L'annientamento della religione e la snazionalizzazione nei territori sloveni occupati dai tedeschi).²

2 Zahvaljujem se s. Ilarii Montanar za posredovanje dokumenta.

Danes nasledniki revolucionarjev ponovno z umiranjem na obroke zatirajo katoličane in njihove politične in duhovne voditelje. Preprečujejo celo to, da bi žrtve revolucije dostojno pokopali v domači zemlji ter ukinjajo dan njihovega spomina. Prek poslušnih lakajev bivšega sekretarja KP vplivajo celo na škofe, strankarske veljake in druge vplivne Slovence, da ponavljajo Kocbekovo tragično zgodbo in naslednikom totalitarne oblasti omogočajo izpodkopati temelje npravnega in ustavnega reda družbe in države. Z mehkim totalitarizmom opravljajo »hudičevo delo« (Scruton 2021, 171), ki so ga zastavili teroristični revolucionarji in njihovi uslužni podložniki nad narodom in Cerkvijo.

Ehrlich je katoličane v svojem času opozarjal na tak razvoj dogodkov in kot prerok rotil Boga, »vpil na pomoč, rjul od bolečine« (Komar 1991, 72), da bi se Slovenci in katoličani dejavno, zavzeto in odločno uprli tiraniji komunistične partije.

V nadaljevanju prikazujem, kako so katoličani med obema vojnama delovali za ta cilj v sicer v zapletenih demokratičnih razmerah. Ehrlich je svoje življenje zastavil za takšno duhovno-prenovitveno pričevanjsko demokratično držo. Dokumentirano lahko zavrnamo razširjeno, a lažno prepričanje, da bi bili katoličani takrat »fašistično« usmerjeni, kar so Ehrlichu in drugim vernim očitali komunisti – včasih žal celo sami katoličani, ki so se povezovali s komunisti. Že takrat je veljalo, da je bil vsakdo, ki je mislil drugače kot komunisti, hitro fašist (*Slovenec*, 16. 6. 1937, 2),³ medtem ko naj bi bil komunizem »kopel« (Kocbek 1949, 27).⁴ Zato so Kocbek in

3 Gl. tudi nadaljevanja za leto 1937: št. 135–138, povsod str. 2.

4 Kocbek je zapisal: »Kakšna kropilna kopel je za človeka ponovno prebiranje odlomkov iz zgodovine VKP(b)« (Kocbek 1949, 412).

krščanski socialisti označevali tudi Ehrlicha za fašista, potem ko so odredili njegov umor (Kocbek 1949, 27; Griesser-Pečar 2015, 57), čeprav so Ehrlich, škof Rožman – po vojni tudi škof Vovk in drugi – zastavili življenje in brezkompromisno branili temelje vere in Cerkve, za to trpeli in umirali v brez-pogojnem spoštovanju človeške osebe, demokratičnih krščanskih izročil in pravnih okvirov, ki veljajo tudi med vojno, a jih je partija z revolucijo nasilno poteptala (Griesser-Pečar 2003, 111, 135).

Dejavna družbeno angažirana vera kljubuje zasužnjevanju človeka

Načelno vprašanje družbeno-politične angažiranosti Cerkve ni vprašljivo, saj nas katoličane družbeni nauk Cerkve zavezuje dejavnemu družbeno-političnemu delovanju (Juhant 1994). Cerkev je vso zgodovino – bolj ali manj uspešno – izzivala družbeno-politične tokove, jih poglobljala, jim dajala svoj krščanski in človeški pečat. Na začetku je poglobljala judovsko dekalosko pedantnost, nato prekvasila grško-rimsko pogansko kulturo in poglobljala temelje človeške pameti v okviru kulturnega obnašanja in pravnega reda s človeškim sočutjem, premagovanjem nasilja, sodelovanjem in dialogom. Krščanska misijonska zavest se je v vseh družbenih tokovih širila kot zagovor in uveljavljanje načel človekove svobode in spoštovanja dostojanstva vsakogar, posebej zapostavljenega, odrinjenega in prizadetega človeka, npr. proti izpostavljanja otrok. Gradila je temelje sodobne demokratične zavesti in formalno sooblikovala pravno-politične temelje demokratične družbe. To je tudi danes v vseh razmerah – prilično ali neprilično – bistvo krščanskega sporočila o človekovem dostojanstvu in svobodi osebe, ustvarjene po

božji podobi, kar zagotavljajo demokratični standardi. Cerkevno misijonsko sporočilo spodbuja človeškost in svobodo, da bi presegali omejene, zaprte, zatrte ali zaslužnjene okvire življenja človeka in družbe ter zagovarja svobodo, pravičnost, vzajemnost, sodelovanje in spoštovanje drugih. Organizacije, združbe in politične stranke, ki tega načelno in konkretno s svojim delovanjem niso spoštovale ali ne spoštujejo, načelno ne morejo imeti podpore kristjanov. To je bilo temeljno prepričanje in odločna drža Lamberta Ehrlicha, ki je bil sam po prepričanju poznavalcev utelešenje takega živega krščanstva. Skupaj z njim so se pred drugo svetovno vojno in med njo njegovi pristaši in Cerkvi zvesti katoličani z isto krščansko družbeno odločnostjo upirali diktaturi ter vse hujšemu nasilju okupatorjev in domačih revolucionarjev.

Ehrlich se je sploh vse življenje upiral nasilju nad ljudmi: na Koroškem proti nemško-nacionalističnemu nasilju nad Slovenci, vseskozi pa fašizmu, nacizmu in komunizmu. Zelo jasno se je distanciral od totalitarnih metod Léona Degrelle (1906–1996). Opozarjal je na kritike tega gibanja s strani belgijskih škofov ter zavračal Degrellove avtoritarne metode (Mikuž 1973, 320). Vera je dajala Ehrlichu moč in pogum, da se je stalno zavzemal za svobodnega, odprtega človeka, ustvarjenega po Božji podobi. Milan Komar izpostavlja to kot bistvo njegove družbeno zavzete krščanske osebnosti:

Dr. Ehrlich je bil predvsem človek vere. Človek močne, neomahljive vere. Podoben je bil starozaveznemu preroku. Bil je v njem nekaj trdega, kamenitega, nekaj abrahamskega. Njegova vera je bila kakor skala. Zaupanje v Boga je bilo brezmejno, zvestoba Cerkvi popolna in brez rezerve. Vse to je danes strogo aktualno ... Dr. Ehrlich nas uči živeti iz vere. On je bil velik molivec, velik romar, asket brez

primere, revež, ki je zadnjo srajco dal ubožcu. Mrtvičil se je, da bi imel več življenja. Kajti, kot je dejal, Nietzsche, kdor ni kot ubijavec, ki zatre vse, kar mori življenje, nima polnega življenja (Komar 1967, 6).

Komar nadaljuje, da je danes za kljubovanje pozunanjeni civilizaciji blagostanja spet nujna takšna dosledna krščanska drža, utrjena z molitvijo in zavzetim duhovnim življenjem, za kar si je prizadeval Ehrlich sam in tako vzgajal tudi mlade, ki so mu bili poverjeni. Taka civilizacija »s svojim vesplošnim materialnim komfortom poraja brezbrizne in brezciljne rodove, pri katerih so periodični čustveni-pastoralni izbruhi nadomestki tihega močnega notranjega duhovnega življenja, ki ga ni« (1967, 6). Komar in Ehrlich sprašujeta vest:

Dr. Ehrlich gleda s svojimi prodornimi ognjevitimi očmi in nas prosi in roti v tem smislu. [...] Še molimo, kot smo takrat molili? Naš rod še raste kot smo takrat govorili 'ob črnem kruhu in rožnem vencu'? To se pravi v pokori in molitvi. Naša zvestoba Cerkvi je še tista kot takrat, ko so papeški socialni nauk študirali v gorskih vasicah, kamr ga je ponesla naša prosvetna in orlovska organizacija? [...] Sprejemanje nove stvarnosti v Cerkvi je na ravni naših tozadevnih tradicij?« (1967, 6) Žal so od take drže odstopali katoličani, ki so se povezali s komunisti. Ehrlich se je tega zelo jasno zavedal in svaril Slovence pred posledicami te stranpoti.

Pozorna vzgoja mladih

»Prizadevanja za poglobitev katoliškega gibanja na univerzi, podprtega z novimi programi, so sad vztrajnega dela prof. Ehrlicha v zadovoljstvo škofa Rožmana« (Vidovič–Miklavčič 2001, 175). Ehrlich je zavzeto organizacijsko in svetovalno deloval za uveljavitev katoliških študentov na univerzi.⁵ V času gospodarske krize (1930–1932) je ustanovil Vincencijevo konferenco za pomoč revnim študentom. »Študentje 'stražarji', ki jih je idejno vodil univerzitetni profesor dr. Lambert Ehrlich, so si glede na novo zastavljene cilje skušali priboriti vodstveni položaj tudi v obeh reprezentančnih organizacijah, na univerzi v Akademski zvezi in hkrati v Slovenski dijaški zvezi (SDZ), organizaciji vseh slovenskih katoliških dijaških organizacij« (Vidovič–Miklavčič 1991, 371). V poročilu za skupščino SDZ v Mariboru so lahko ugotovili, kako so stražarji v SDZ postavili »granitne temelje« in »z intenzivno tiskovno propagando v Straži okrepili svoj vpliv« (*Straža v viharju*, 19. 10. 1939, 21).

Na njegovo zavzeto delovanje so se ostro odzvali križarji, tudi zaradi vpliva komunistov v njihovih vrstah, delno je njegov vpliv motil tudi mladce, ki jih je vodil Ernest Tomec, poudarja Milan Komar (Grum in Kocmur 1991). Vse tri skupine so si prizadevale pridobiti mlade. Križarji so se uveljavili v študentskih organizacijah, krščanski socialisti v okviru sindikata JSZ, ki je ustanovilo Mladinsko zvezo (MZ) kasneje

5 Obdobje od začetka diktature 6. 1. 1929 je bilo politično zelo občutljivo za slovenske politike in kristjane. 8. 5. 1932 so bil demonstracije v podporo Korošču, 22. 5. 1932 »šenčurski dogodki«, ko so pristaši SLS preprečili shod unitaristične Jugoslovanske radikalne kmečke demokracije, 31. 12. 1932 pa je Korošec izdal tako imenovane punktacije oziroma *Slovensko deklaracijo*.

pa Krščansko delavsko mladino (KDM) po zgledu belgijskih žosistov. Glasilo sindikata Zveze združenih delavcev (ZZD), ustanovljenega v okviru Slovenske ljudske stranke (SLS) 15. novembra 1935, pravi, da sicer KDM odklanja razredni boj, socializem, revolucijo in diktaturo, dodaja pa, do se mednje vrivajo (bivši) komunisti, kar je prodornim katoliškim duhovom, kot je bil Ehrlich, pomenilo alarmni signal, ki se je žal izkazal za utemeljenega. KDM je ostala povezana z JSZ in »z nekaterimi študenti v akademskem klubu Zarja« (Vidovič–Miklavčič 1991, 419).

Ehrlich se je zelo zavzemal, da bi preprečil vrivanje pristašev Kominterne v katoliške organizacije v Sloveniji. Izključni razlog za to je bil versko-misijonski – ohraniti mladim vero. Odločno je Ehrlich nastopal pri vzgojno-izobraževalnih in organizacijskih dejavnostih za mlade, predaval orlom, srednješolcem in aktivno sodeloval pri organiziranju njihovih društev. Na zborovanju slovenskih staršev in vzgojiteljev pri skupščini društva Krščanska šola je v Ljubljani 14. novembra 1932 »razložil stališče episkopata in duhovščine v mnogih tehtnih vprašanih sodobne vzgoje pri nas« (*Slovenec*, 15. 11. 1932, 3). V času diktature so katoličani morali iskati nove neformalne oblike duhovnega oblikovanja, ker so bile organizacije prepovedane. Zelo primerna je bila Katoliška akcija (KA) kot cerkveno duhovno-prenovitvena usmeritev – ne organizacija.⁶ Posebej je bila potrebna po razpustu Orla 5. 12. 1929, da so katoličani lahko nadaljevali z organiziranim po-

6 Glej zapise o Katoliški akciji v časopisu *Stráža v viharju*. Za leto 1937: št. 15, str. 62; št. 16, str. 66; št. 17, str. 70; št. 18, str. 74; št. 19, str. 78; št. 20, str. 82; št. 21, str. 86; št. 22, str. 90; št. 23, str. 95; št. 24, str. 98; št. 26, str. 106; št. 28, str. 110. Leto 1938: št. 1, str. 3; št. 2, str. 6; št. 3, str. 10; št. 4, str. 14; št. 5, str. 18; št. 6, str. 22; št. 7, str. 26; št. 9, str. 36; št. 10, str. 39. Tudi: Odar 1942.

glabljanjem duhovnega življenja mladine. Katoliško akcijo pod vodstvom Ernesta Tomca je zelo podpiral škof Rožman. Katoličanom je bila KA izziv k bolj pristnemu in poglobljene- mu krščanskemu življenju. V zahtevnem obdobju diktature je KA lahko izpeljala tudi večje cerkvene prireditve, kot npr. veliki shod fantov 13. 6. 1930 na Brezjah.

Sprovocirane in dejanske razlike med katoliškimi skupinami

V zahtevnih razmerah je Ehrlich lahko uradno svetoval svojim študentom, saj ga je 23. 3. 1931 škof Rožman imenoval za študentskega duhovnika oziroma, kot so to takrat imenovali, duhovnika za akademike. Škof je v dekretu zapisal: »Z velikim veseljem sem opazil, da ste zadnje šolsko leto Vi prešli v ozek stik z delom akademikov, kateri se Vas oklepajo in Vas priznavajo za akademskega dušnega pastirja in duhovnega voditelja in Vam podeljujejo vso kanonično misijo.« (NŠAL, fond 484, fsc. 110a, Imenovanje dr. Ehrlicha za študentskega duhovnika 1931) Tudi vse druge mlade je z odločnostjo, preudarnostjo in versko vnemo spodbujal za katoliško vero, vključno s tistimi na univerzi, saj jih je tam posebej ogrožal dejavni ideološko-propagandni vpliv komunistov. To dejavnost so levičarji in celo nekateri krščanski študentje označevali kot fašizem, denunciantstvo in podobno. Slavko Kremenšek utemeljeno povzema stališča stražarjev do drugih skupin na univerzi, ko ugotavlja, da so bili stražarji kritični posebno do križarjev in njihovih glasil:

Ker so torej stražarji videli v katolicizmu vso resnico, so se še zlasti namenili pokatoličaniti slovensko univerzo. "Straža v viharju mora udarjati v prvi vrsti tja," so pisa-

li, "kjer je nevarnost največja: na univerzi, kjer se vzgaja naraščaj izobraženstva." Zato so seveda napadali mlade triglavane, njivaše, Akademski glas, razne druge oblike "kulturnega boljšeizma," tudi nacionaliste. Vznemirjali so jih nekateri pojavi na katoliški strani. Največkrat je bila v tej zvezi omenjana seveda Beseda o sodobnih vprašanjih. Ocenili so tudi dediščino katoliškega "mladinskega gibanja" (Kremenšek 1972, 237–238; *Straža v viharju*, 1. 5. 1935, 88).

Ehrlich je zavzeto spremljal delovanje katoliških študentov. Posvečal se je njihovim življenjskim in organizacijskim vprašanjem, tudi vprašanjem šolstva, saj ga je škof Jeglič imenoval v Društvo za krščansko šolo (Jeglič 2015, 898, 927)⁷ in je povsod skrbel za dosledno krščansko razgledanost in politično osveščenost študentov, kar je glede zahtevnosti družbenopolitičnega položaja ostala Ehrlichova stalna skrb. Osebo je vodil sprejem novih članov Straže, jih seznanjal z njihovimi družbenimi nalogami in skrbel za njihovo duhovno rast (*Straža v viharju* 23. 5. 1940, 137). Čeprav so tudi križarji težili k prenovi vere in Cerkve, so po prepričanju številnih takratnih katoličanov, tudi škofa Rožmana in Ehrlicha, spričo političnih in prestižnih razlogov postajali – skladno z danes prevladujočo oceno – zaradi zgolj duhovne in premalo premišljene organizacijsko-politične sheme krščanstva, lahek plen političnih manipulacij komunistov. Ehrlich je videl to nevarnost in se je dosledno zoperstavil dejavnostim, ki so jih komunisti vodili med študenti na univerzi in drugod.

Mirko Javornik v svojem odgovoru na pisanje *Straže v viharju* (*Straža v viharju*, 10. 12. 1934, 24) glede Ehrlichovih in

7 Zapis z dne 25. 2. 1924 (str. 898) in zapis z dne 9.7. 1924 (str. 927).

stražarskih stališč do mladinskega gibanja razgrinja katoliške idejno-politične razloge, zakaj je prihajalo do trenj med katoličani. Poudarja, da so sicer križarji prvi objavili okrožnico Pija XI. *Ubi arcano* o KA in v njej sami iskali smernice za duhovno in poglobljeno krščanstvo:

Mladinsko gibanje, ki se ga Ehrlichovsko-Tomčevska duševnost že od vseh začetkov trudi prikazati, kot severnjaško, protestantsko herezijo, ni bil pokret v dotedanjem smislu: odbori, društva, zveze, šarže, tekme, števila, marveč reformacija katoliške duševnosti pred grozečo spolitiziranostjo obstoječih organizacij, beg pred izpraznjeno formo v bistvo, v pravice, v božje ravnovesje med duhovnostjo in telesnostjo. Bilo je izraz nastajajoče miselnosti o reformaciji katoličanovega življenjskega udejstvovanja v smislu božjih in cerkvenih zapovedi, izraz miselnosti, ki je dobila hierarhični obvezno veljavni izraz v organizaciji Katoliške Akcije. Dejstvo je, da je rojstvo Katoliške Akcije prizadelo zlasti voditelje tedanjih, politično-katoliško poobarvanih naših organizacij, ki so ugibali, ali naj novo cerkveno tvorbo priličijo obstoječemu, ali organizirajo Kat. akcijo strogo v smislu papeževe okrožnice. Ne govorim tu o cerkveni oblasti, ki se je v tem oziru postavila na svoje stališče, marveč o laičnih krogih ... Dejstvo je ..., da je mladinsko gibanje od vseh začetkov šlo za iskreno poglobitvijo verskega življenja med slovensko katoliško mladino, da si je z do tedaj nezaslišano odkritosrčnostjo prizadevalo svoje katoliško gledanje uveljaviti v vsem življenju radikalno in brez kompromisov, o čemer pričajo prav načelni spori s tedanjo vladajočo katoliško organizacijo. Izraz tega hotenja je bilo novo liturgično gibanje, ki se je javljalo na zborovanjih v skupnih službah božjih, v predavanjih, v publikacijah – tri četrtine vsebine v Križu na gori in v

Križu tvorijo članki te vrste – in najbistveneje, v katoliški religiozni moderni liriki, ki so njeno estetsko, objektivno umetniško ceno priznali celo nasprotniki. (Prim. Vidmarjevo oceno "Slovenske religiozne lirike"!.) (Javornik 1935, 3–4; Javornik 1980, 484)

Križarji so sicer na začetku poudarjali duhovno odprtost, ki se je upirala shemam in avtoritetam, kar potrjuje škof Jeglič, ko pravi, da je prišel k njemu g. (Maks) Miklavčič, »načelnik vseh naših akademskih organizacij«, in mu izrazil podporo mladih. Obenem so ga prosili, naj »jim poskrbi za duhovnika, ki jih bo vodil. Za prof. Ehrlicha ne marajo; prof. Rožman se jim je tudi nekaj zameril« (Jeglič 2015, 945).⁸

Dilema, kdo ustreza katoliški odprtosti, se postavlja tudi Javorniku, ki govori »o laičnih krogih«, ki se zavzemajo za »duhovno krščanstvo« V tem smislu je to veljalo bolj za Ernesta Tomca kot za Ehrlicha. Oznaka »ehrichovsko-tomčevska duševnost« sicer zajema obe gibanji, ki pa sta si prav tako pošteno prizadevali za duhovno prenovo mladih ljudi. Ehrlich je v tem smislu duhovno-prenovitevno usmerjal študente oziroma stražarje. Njihova krščanska vzgoja naj bi bila celostna, ne zgolj duhovna in cerkvena, pač pa odprta v družbeni svet. Križarji pa so se od avtoritet in hierarhije vse bolj oddaljivali. Juš Kozak Javorniku odgovarja, da »ni svoboden« in da je »ehrich-tomčevska združba že zdavnaj pritisnila nanj pečat De mortuis« (Javornik 1980, 495), torej da so zapisani smrti, medtem kot Vidmarju in Župančiču metoda katoliške kritike (sploh) »ni všeč« (495).⁹

8 Zapis z dne 27. 2. 1926.

9 Javornik Vidmarja, ki je bil vseskozi negativistično nastrojen do katoliških avtorjev, v odgovoru ocenjuje kot nepristnega: »Kmalu sem moral spoznati, da sta on in njegovo delo steklen grad, ki se blešči

Javornik torej izraža spoštovanje do prizadevanj Straže – kasneje je sam odločno stopil na Ehrlichovo stran (Javornik 1980, 313). Pripisuje ji ugled in je žalosten, ker naj bi v tem primeru kritika Straže ne zadela bistva mladinskega gibanja. Pomenljivo je, da se Javornikov članek v *Besedi* nadaljuje z odlomkom iz knjige švicarskega teologa Huberja *Od krščanstva k Božjemu kraljestvu*, ki je izšla v Regensburgu in ki je kritika »psevdkrščanstva«, tj. pozunanjene različice krščanstva in se zavzema za »pristno poduhovljeno zadržanje« (Huber 1935, 8). Odprtost krščanstva je torej povsod naletela na problem konkretizacije krščanskega življenja skupin mladih, kar je v Sloveniji oteževal pritisk komunistov in tudi samim katoličanom je v Ehrlichovem smislu manjkalo idejne odprtosti in pripravljenosti za sodelovanje v tem procesu.

Sicer tudi Javornik Ehrlicha v svojem zapisu »Mož božje volje« označuje kot izjemno duhovno utemeljenega, samostojnega in od vseh zunanosti neodvisnega človeka (1980, 313–327). Vseskozi pa so potekali poskusi komunističnega razdvajanja KA, SDZ in Straže (*Straža v viharju*, 21. 12. 1939, 66), kar odseva tudi iz Vidmarjevega in Kozakovega odgovora Javorniku v isti knjigi. Tem lažje je torej Javornik kritično presojal pomen *Straže v viharju* za krščanstvo in še toliko bolj vlogo Ehrlicha v teh procesih. Ehrlich se je pri vzgoji študentov celo distanciral do politične smeri SLS, čeprav so imeli stražarji podporo pri Korošču, manj pri drugih politikih. Je pa bil kritičen – podobno kot Gosar – do katoličanov, ki so cerkveno strukturo zamenjevali z marksistično, kar se je že začelo dogajati v obdobju, o katerem govori Javornik. Ehrlich je tudi predvideval, da bo to problem mladih katoličanov in

le od daleč in zmeraj le od sonca: to je od tuje, ne lastne svetlobe« (Javornik 1980, 491; 503).

posledično celotne slovenske družbe. Zato je obžaloval organizacijsko in duhovno površnost ali premajhno politično razgledanost vodilnih kristjanov in cerkvenih avtoritet, tudi škofa Rožmana (NŠAL, fond 484, fsc. 110a, Duhovni dnevnik dr. Ehrlicha). Obenem pa v istem *Duhovnem* dnevniku pravi, da »se je treba izogibati kritike cerkvenih oblasti« in da »moli za olajšanje našega škofa« (49; 51).

Ehrlichova socialno-politična zasnova krščanstva je torej študente spodbujala, da ne bi ostali naivno nepolitični (za razliko od Edvarda Kocbeka), pač pa da bi bili strateško in družbeno osveščeni ter se dosledno po načelih Cerkve odzivali na razmere. Zato je bila zanj pomembna zvestoba vodstvu Cerkve ob vsej osebni in družbeni kritičnosti in duhovni poglobljenosti pri iskanju novih oblik cerkvenega življenja. Katoličani so bili sicer na katoliškem shodu leta 1923 glede tega še dokaj enotni (Juhant 1991, 217). Kasneje so »levičarske katoličane« zahtevne družbene razmere, osebne ambicije in organizacijsko-politični pritiski komunistov vse bolj oddaljevali od tega ideala ter jih ločevali od drugih skupin, tj. stražarjev in mladcev, ki so ostali dosledno zvesti vodstvu Cerkve. Ehrlich je med redkimi dojemal ta duhovni in strateško-politični razvoj v družbi in Cerkvi ter je skušal katoličanom preprečiti pasti, odklone in stranpoti – a tok dogodkov je vse bolj vodil v nasprotno smer. Javornik sicer utemeljeno izpostavlja kulturni prispevek križarjev, pušča pa ob strani usodni družbenopolitični odklon in pomen njihovih odločitev za Cerkev in katoličane v Sloveniji.

Napetosti med katoliškimi univerzitetnimi in dijaškimi organizacijami

V začetem obdobju AZ (Akademske zveze) so v njej prevladovali krščanski socialisti (Pokorn 1933), mednje so se vrivali tudi komunisti (Kremenšek 1972, 157). Vsekakor so se pod vplivom gospodarske in ustavne krize ter uvedbe diktature v državi dogajale zahtevne družbenopolitične in upravne spremembe, ki so od kristjanov in Cerkve terjale organizacijsko prilagoditev, za katero je bila zelo primerna zasnova KA, ki je bila interno cerkveno duhovno gibanje. Javornik ob pismu Franca Grudna v glasilu slovenskih fantov *Kres* (št. 1–2) ugotavlja tudi razkroj pri mladih, za kar obstajajo »pomembni zunanji in notranji vzroki«. Skrbi ga »kot človeka, ki vsa ta leta razkroja v katoliški mladinski skupnosti po razpustitvi opazuje(m) tako pogubne posledice zunanjih sil, kakor še usodnejše nasledke notranje praznote in nemoči, ki jo je organizacija ob likvidaciji v sebi kazala ...« (Javornik 1935). Ta skrb velja predvsem za gibanje križarjev, manj za mladinske skupine »ehrichovsko-tomčevske duševnosti«. Te napetosti in razpoke med mladimi so se stopnjevale tik pred vojno predvsem zaradi komunistov, ki so mlade prisilili k odločanju po njihovih nasilnih metodah ter številne usmerili v svoj izsiljeni revolucionarni spopad.

Ustanovitev in razširitev KA v Sloveniji je sovpadala z razpustom formalnih katoliških družbenih skupin s strani jugoslovanskega monarhičnega režima, saj je delovanje KA potekalo strogo v okviru Cerkve, seveda pa so se katoličani posluževali do tedaj že delujočih cerkvenih družbenih shem. Ernest Tomec (1885–1942), prej eden od voditeljev slovenskega Orla, je poznal te povezave med srednješolsko in študentsko mladino, podobno Ehrlich, ki se je mladim ves

čas posvečal – z imenovanjem za duhovnika za akademike (študente) je za to dobil tudi formalni dekret vodstva Cerkve. Sprostitev družbenega življenja po ukinitvi diktature pa je odprla nove organizacijske možnosti ter znova spodbudila katoličane k živahni duhovni, kulturni in organizacijski prenovi spričo vse bolj zahtevnih časov.

Po evharističnem kongresu (29. junija 1935, ko se je zbralo okoli 120.000 katoličanov v Plečnikovem stadionu) se leta 1936 osnujejo tako v ljubljanski kakor v mariborski škofiji po vzorcu Tomčevih Mladcev skupine KA za vsak stan in poklic posebej. Skupna pravila, ki sta jih odobrila oba škofa, so bila objavljena istega leta. Leto prej je pričel z delavsko vejo KA po vzorcu belgijskih "žosistov" ... duhovnik salezijanec prof. dr. Franc Mihelčič, ki se je že prej posvečal delavski mladini. Prof. Ernest Tomec in kasneje vsi, ki so po njegovem zgledu sooblikovali KA na Slovenskem, so v soglasju s svojima škofoma skušali doseči poglobljeno versko življenje v vedno bolj razkristjanjeni družbi s pomočjo apostolata laikov. Laiki vseh stanov pa naj bi se pripravljali in usposabljali za to naloge v lastnih organizacijah ali vejah KA (Kremžar 2016, 10).

Za oblikovanje kmečke mladine so ustanovili Zvezo katoliških kmetijskih mladcev, ki jo je vodil salezijanski inšpektor Ludvik Štancer. Poleg delavske so nastale še druge organizacije: Zveza katoliških dijakinj, Zveza katoliških nameščenk, Zveza katoliških učiteljic, Zveza katoliških kmečkih mladenk, Zveza katoliških nameščencev, Zveza katoliških mož in fantov. Glavni organizator KA je bil profesor Ernest Tomec, vodja dijaške oziroma kasneje še univerzitetne KA. Vse skupine so bile povezane v Narodnem odboru KA (NOKA). Vodili so jih laiki, duhovniki so bili asistenti. V obdobju med letoma 1933 in 1942 so izdali 22 knjižic, namenjenih strokovnemu in duhovnemu usposabljanju članov.

Domnevna in realna nasprotja med katoličani

Komunisti in revolucionarni zgodovinarji ter tudi pristaši katoliških skupin, ki so se pridružile komunistom, so poudarjali (in še vedno poudarjajo) razlike med mladci in stražarji. Obe skupini so obremenili s totalitarnimi vzorci, medtem ko so krščanske socialiste, ki so se jim pridružili, označevali za »napredne«. Tako se je v slovenskem javnem in strokovnem okviru uveljavilo prepričanje, kakor da bi bili katoličani pred drugo svetovno vojno neznansko sprti ali nedemokratični – šele komunisti naj bi nato z revolucijo postavili stvari na pravo mesto, čeprav so jih ravno oni postavili na glavo.

Kot smo že omenili, so razlike med stražarji in mladci manj pomembne, usodnejše pa so bile razlike med krščanskimi socialisti (zarjani) na eni ter stražarji oziroma mladci na drugi strani. Med obema usmeritvama je šlo za zelo ostru nasprotja glede temeljnih metod delovanja kristjanov. Stražarji in mladci so ostajali zvesti smernicam papežev (tudi okrožnici Pija XI. *Quadragesimo anno* iz leta 1931) ter so gradili na krščanskih duhovnih temeljih in odločno izpovedovali zvestobo cerkvenemu vodstvu.

Ehrlich je dosledno skrbel, da so stražarji ohranjali to držo, ki jo je videl tudi pri mladcih, čeprav je bil prizadet, da mu Ernest Tomec ni zaupal svojih dijakov, ko so ti po maturi prihajali na univerzo, kar je ustvarjalo določeno napetost med obema skupinama. Ni pa šlo za idejne razlike. Tudi mladci pod Tomčevim vodstvom so odločno zavračali komunistična nasilna sredstva, ki so se jim približevali zarjani in člani sindikata Jugoslovanska strokovna zveza. Stražarji so duhovno usmerjenost razvijali tudi v večji in dosledni družbeni angažiranosti, mladci pa so bili bolj zaprta duhovna skupina pod Tomčevim vodstvom.

Mladci naj bi nasprotovali stražarjem tudi zaradi tako imenovane korporativne ureditve, ki naj bi jo zahteval papež za študentsko mladino, kar pomeni, da naj bi se na ljubljanski univerzi ustanovile stanovske organizacije študentov (akademikov) po študijskih strokah (Arhiv Straže, Dnevnik dr. Cirila Žebota 1937).¹⁰ Stražar Žebot v svojem dnevniku v Ehrlichovem duhu govori o celostni duhovno-tvarni prenovi gospodarstva, ki temelji na vzajemnosti. Skupine naj bi bile med seboj povezane tako, da bi različne panoge preveval izrazit duhovno-prenovitvenih duh.

Odnose med stražarji in mladci so sicer spremljali tudi prestižni motivi. Prof. Tomec in njegovi sodelavci so očitali stražarjem in Ehrlichu, da ne izvajajo svojega delovanja po volji papeža ali škofov (*Straža v viharju*, 3. 10. 1940, 9).¹¹ Griesser Pečarjeva pa označuje nasprotje med obema gibanjema kot zgolj tekmovalnost: »Idejnih razlik med Tomcem in Ehrlichom ni bilo, zelo pa sta se razlikovala v načinu vzgoje in taktike delovanja« (Griesser–Pečar 2019, 78).

V presoji položaja sta bili gibanji mladcev in stražarjev enotni glede pogubnosti komunizma, a sta imeli različno predstavo o družbi in Cerкви. Mladci KA so razumeli Cerkev kot v sebi delujočo popolno družbo, ki se postavlja kot različica v svet usmerjenim družbenim tokovom. Tomec je svoje mladce

10 K odkritju (skritega) arhiva Straže je pomagal pokojni Janko Maček, ki je prispeval v NSZ tudi številne zapise o usodi protikomunistov med vojno in po njej.

11 Članek se nanaša na zapis prof. Tineta Kranerja (Kraner 1940). Avtor pravi, da mladci »blestijo v najlepši luči, ki imajo v preteklosti in sedanjosti levji del zaslug za vse, kar je dobrega. Stražarje pa prikazuje v manj ugodni, nepravilni in nepopolni luči.« (*Straža v viharju*, 3. 10. 1940)

vzgaljal z avtoriteto in s smislom za čvrsto organizacijo, ki pa naj bi odgovarjala bolj za srednješolce kot pa za (svoobodne) akademike. »Tomčeva vzgoja ni bila za akademike sprejemljiva« (NŠAL, fond 484, fsc. 110a, Opombe k članku dr. Filipa Žaklja o profesorju Ernestu Tomcu), ocenjuje stražar, a na univerzi so študentje iz mladčevskih in stražarskih vrst vendarle nastopali enotno proti komunistom. Da ni bilo resnih razlik med obema skupinama, potrjuje tudi okoliščina, da posveča *Straža v viharju* veliko pozornost v svojih zapisih temi KA v Sloveniji. Tako *Straža* razpravlja o problemu organizacije in meni, da sta glede KA »za naše kraje velik del dvomov avtentično rešila slovenska škofa, ko sta v jeseni (11. 1936) predpisala nova pravila o slovenski Katoliški akciji (prim. Škofijski list ljubljanske škofije, letnik 1936, str. 110–115)« (*Straža v viharju*, 28. 1. 1937, 62).¹² Ugotavljajo, da se napačno krivi KA za marsikaj, čeprav so na voljo pristna pojasnila odločilnih iz vodstva Cerkve v Rimu in doma. O pomenu duhovnikove vloge v KA pa pravi, da je odločilnega pomena, saj vodi laike pri njihovi specializaciji (*Straža v viharju*, 18. 11. 1937, 26).¹³ »Jeseni leta 1933/34 so prišli na univerzo tudi prvi Tomčevi mladci in se včlanili v akademsko društvo Danica, da bi jo rešili pred vplivi 'katoliških levičarjev'« (Vidovič–Miklavčič 2002, 200).

Sicer pa je po Žebotovih besedah samostojno organiziranje le povzročalo »drobljenje akademskega občestva« (Žebot

12 Gl. tudi druge zapise o Katoliški akciji v *Straži v viharju* za leto 1937: št. 16, str. 66; št. 17, str. 70; št. 18, str. 74; št. 19, str. 78; št. 20, str. 82; št. 21, str. 86; št. 22, str. 90; št. 23, str. 95; št. 24, str. 98; št. 26, str. 106; št. 28, str. 110.

13 O Katoliški akciji gl. tudi številke *Straže v viharju* za leto 1937: št. 1, str. 3; št. 2, str. 6; št. 3, str. 10; št. 4, str. 14; št. 5, str. 18; št. 6, str. 22; št. 7, str. 26; št. 9 str. 36; št. 10, str. 39.

1990, 93). Oblikovale so se tri glavne organizacije: »Tako je z ustanovitvijo Straže (jeseni 1937) bila dovršena zvrstitev v lastna društva treh različnih, žal med seboj pretirano sprtih skupin, ki pa je vsaka na svoj način predstavljala v bistvu katoliško usmerjene študente« (Žebot 1990, 95). Žebotova označba »pretirano sprtih skupin« lahko velja bolj za odnos med krščanskosocialno skupino in zarjani na eni strani ter mladci in stražarji na drugi, čeprav so bile, kot smo vedeli, tudi med zadnjima dvema razlike. To nasprotje se je zaostrovalo posebej, ko so pristaši Zarje stopali vse bolj v povezavo s komunisti ter se leta 1939 včlanili tudi v Društvo prijateljev Sovjetske zveze, kar je bilo po podpisu pakta Ribbentrop-Molotov (23. 8. 1939) celo za nekatere komuniste problem, saj je dolgoletna komunistka Angela Vode zato izstopila iz KPS.

Ocene o fašističnih korporativnih organizacijskih prijemih KA ali podobne ocene, ki so jih pripisovali bodisi komunisti bodisi njihovi krščanski levičarski sopotniki Ehrlichovim stražarjem in tudi mladcem, so plod projekcij komunističnih presoj oziroma prenašanje njihovih vzorcev v krščanske duhovne oziroma v običajne demokratične vzorce in metode organiziranja in delovanja. Gre za zapletene družbene probleme, zato so presoje teh socialno-političnih organizacij in njihovega delovanja zahtevne. Vsi mladi katoličani so po prvi svetovni vojni v Sloveniji in po svetu iskali nove možnosti uresničevanja krščanskega življenja nasproti vse bolj borbenim liberalističnim in nasilnim fašističnim, nacističnim in komunističnim pristopom v smeri preureditve družbe. Organizacijski vzorec je sicer izgledal podobno: tako se rado primerja npr. italijanske katoliške korporativne skupine na eni strani in na drugi fašistične avtoritarne korporativistične organizacije. A med njimi je bila bistvena razlika. Prve so se držale krščanskih demokratičnih

načel, druge so vodili avtoritarni fašistični vodje. Pri nas pa so prek komunističnih propagandistično-organizacijskih vzorcev in zaradi motivov negativne propagande zoper te krščanske demokratične organizacije med vojno in po njej oboje metali v isti koš. Težnja je bila, da se krščanskim organizacijam vsili totalitarni vzorec in se jih označi za fašistične – kdor ni bil s komunisti, je bil hitro označen za fašista. Te vzorce so sprejeli tudi pristaši krščanskih socialistov kot prevladujočo shemo presojanja pretekle zgodovine ali tudi kot opravičevanje svojih odločitev za sodelovanje s komunisti v Društvu prijateljev Sovjetske zveze in kasneje v OF. Presojanje zgodovine je postalo torej obremenjeno s totalitarnim vzorcem, ki je ukinil dotedanjo na krščanskih temeljih grajeno svobodo, samostojnost osebe in družbeno solidarnost in subsidiarnost. Da je razlika bistvena, pokaže preprosta razčlemba delovanja mladcev ali stražarjev med vojno na eni ter komunistov ali fašistov in nacistov na drugi strani. Prvi so dosledno delovali v spoštovanju demokratičnega reda, pravic in človekovega dostojanstva. Seveda so kasneje prevzeli pravila vojskovanja, a objektivno podobo teh razmerij šele iščemo, saj je že Ehrlich opozarjal na zvijačnost in lažnost prikazovanja ljudi in razmer ter posledičnega nasilja nad nedolžnimi, kar je povzročilo njihovo obrambo pred revolucionarnimi teroristi. Žal komunistom za doseg revolucionarne države, imovina ali narodno kulturno izročilo niso pomenili veliko (Brunec 1972–1973).

Zvestoba neminljivim krščanskim in človeškim temeljem in pravica do samoobrambe

Ehrlich je bil zaskrbljen zaradi opuščanja temeljnih krščanskih načel pri kristjanih, ki so sprejemali komunistično nasilno logiko. Na to je v *Slovincu* opozoril v odgovoru na Koc-

bekovo Premišljevanje o Španiji v *Domu in svetu*. Zavrnil je Kocbekovo pristransko diagnozo španske revolucije, s katero krivi Cerkev in jo označuje kot privrženko fašizma, ker se ni postavila na stran revolucionarjev. Kocbek po Ehrlichu katoliško »pravoverno evropsko meščanstvo« povezuje s fašizmom ter istoveti fašistično duhovnost s krščansko. Kot povzema Ehrlich, hoče Kocbek

tem učinkoviteje pokazati, kako je meščansko-fašistična reakcija in z njo združena Cerkev ter duhovščina bila tista, ki je pahnila Španijo v sedanjo revščino in krvoprelitje. Kajti vzroki za obračun v Španiji so bili družabni, nikakor pa ne verski. To tezo dokazuje K.(ocbek) s tem, da opozarja na nesocialno razdelitev zemlje, na prevlast kapitala, potem pa zopet govori o "meščanskem krščanstvu", ki je to stanje toleriralo in ga podpiralo. Zelo velika krivda, pravi K. zadene duhovščino, ki je imela v rokah vzgojo naroda, a se zanjo ni brigala, ampak je živela v mamonu, ne meneč se za bedo ljudstva. Razumljivo, pravi K., da je španska duhovščina ob izbruhu vojne avtomatično stopila na stran reakcionarnega meščanstva, da brani svoje gospodarske privilegije. "Zmagal je družabni, ne pa krščanski čut" (*Slovenec*, 16. 6. 1937, 2).¹⁴

Po Kocbeku bi morala Cerkev stopiti na stran revolucionarjev, da bi zmagal krščanski čut. V resnici pa so bili glavni razlogi revolucije težnja komunistov in Kominterne, da si podredi Španijo, podobno kot drugod, kjer so komunisti izvedli revolucijo. Ehrlich je zato odločno spraševal vest Kocbeku in natančno razčlenil dogajanje ter ustrezno dopolnil Kocbekov enostranski prikaz španske revolucije, ko

14 Gl. tudi nadaljevanja za leto 1937: št. 135–138; povsod str. 2.

je opozoril, da gre za boj za oblast med fašizmom in komunizmom, ne pa za prevlado med »reakcionarno« Cerkvijo in »levimi demokrati«.

Kocbekovi pristaši so se pri nas podredili revolucionarjem in za seboj potegnili številne kristjane. Zato Ehrlich v Spomenici Italijanom aprila 1942 (Ehrlich 2002, 620–626)¹⁵ italijansko oblast poziva, naj zaščiti Slovence pred terorjem okupatorjev in domačih revolucionarjev. Takrat so s podeželja že prihajale pobude za samoorganiziranje odpora proti komunistom v Ljubljanski pokrajini (Možina 2019). Škof Rožman je bil žalosten, ker ni razumel župana Velikih Lašč, ki je škofa prosil, naj nekako dovoli samoobrambo pred komunisti. Kristjani sami so se zavedali pravice in dolžnosti, da branijo svoj rod in dom pred napadi, ki so ogrožali njihovo preživetje. Ehrlich je razumel svoje krščansko poslanstvo tako, da ima tudi vsak kristjan pravico, da brani svoje življenje in svoj dom pred vsakim nasiljem. Problem je bil aktualen takrat in je znova danes. Za dosledno vsestransko samoobrambno delovanje se je treba stalno usposablјati in Ehrlich je v tem smislu vzgajal svoje študente ter v smislu krščanskega družbenega nauka dal Slovencem merila doslednega krščansko-demokratskega družbenega ravnanja.

Katoliška vzgoja je v tem smislu nekoč in danes ne le moli-tev in duhovno poglobljanje, pač pa širitev katoliške biti v družbeno življenje, kar pomeni osebno duhovno bit širiti v družbeni prostor. Zato imamo kristjani tudi danes pravico in dolžnost, da odločno branimo svoje temelje in jih zago-

15 Ehrlich je Spomenico Italijanom za Vatikan poslal 14. aprila 1942. V italijanskem jeziku: Ehrlich 2002, 627–632.

varjamo tudi v javnosti ter v zaostrenih razmerah potrošništva in medijskih pritiskov tako imenovanega mehkega totalitarizma. Krščanstvo ima tako stalno družbeno razsežnost, nismo le zakristijski ponotranjeni kristjani, pač pa družbeno angažirana bitja in misijonarji v svetu, v katerem živimo. Delovanje kristjanov sicer ne meri nujno na uspeh, pač pa izkazuje zavzetost in predanost edinemu cilju – služiti Bogu v sestrah in bratih v konkretnem družbenem okviru. Ehrlich je primer tega nesebičnega predanega služenja, ne da bi gledal na uspeh – v veliki vztrajnosti in nesebični predanosti do smrti.

Krščanska drža je spet aktualna

Spričo sodobne prepletenosti in raznolikosti družbenih tokov je zavzemanje za tako krščansko držo kljub upadanju vpliva krščanstva v družbi izjemno pomembno. Ehrlich na prvi pogled ni bil uspešen, saj je umrl za svoje prepričanje in se je zdelo, da njegovi cilji niso uresničljivi. Kljub temu je njegov krščansko-demokratski model obveljal kot družbeno vodilo tudi v sodobni družbi. Njen problem pa je, da vse bolj izločuje svoj temeljni vir, iz katerega se napaja, tj. religijo, ki jo je imel Ehrlich, in je tudi po našem prepričanju bistveni vir teh temeljev. To potrjujejo tudi sodobni poznavalci problema. Ustavni pravnik Ernst Wolfgang Böckenförde (1930–2019) je s svojo izjavo o sodobni družbi požel svetovno slavo predvsem, ker je pokazal na bistveno rakrano sodobne družbe, ki je tesno povezana z izgubljanjem vloge religije in konkretno krščanstva v njej (Böckenförde 1991). Torej je iskanje in oživiljanje krščanskih družbenih temeljev danes spet izjemno aktualno, kot je bilo že v Ehrlichovem času.

Ob »izgubljanju« krščanstva v družbi se nam postavlja vprašanje, kako in koliko smo se pripravljene zavzeti za ohranitev krščansko-demokratskih temeljev družbe. To postaja ne le vprašanje krščanstva, pač pa tudi vprašanje preživetja človeka in družbe. Človek in družba lahko preživita le, če sta pripravljena zagotavljati temelje, iz katerih lahko (pre)živimo, kot pravi Böckenförde: »Svobodna sekularizirana država živi od postavk, ki jih sama ne more (več) zagotavljati« (Böckenförde 1991, 92). Po avtorjevem prepričanju je problem, da je država izključila religijo (krščanstvo) iz družbenega konteksta. Govori o francoski družbi, ki je oznanjala svobodo in ločila religijo od države in religija je uradno prenehala biti družbeni dejavnik (gradnik), ker se je javno-družbeno ne upošteva več. Francoska ustava z leta 1879 je religijo (krščanstvo) osvobodila od države, zato pa tudi država s svojo svobodo izgublja temelje, ki to svobodo zagotavljajo. Zato se Böckenförde dalje sprašuje: »Iz česa naj torej živi država, v čem naj dobi nosilno utemeljitveno in povezovalno moč in notranjo urejevalno silo svobode, kar (nujno) potrebuje, ko povezovalna moč religije ni več in ne more več biti bistvena« (1991, 111).¹⁶

Povezovalna moč družbe se ustvarja iz duhovnih temeljev, ki jih zagotavljajo verni prek krščanstva in drugih ver. Po eni strani ni mogoče ustvariti monolitne (totalitarne) države, prav tako pa ni mogoče ustvariti družbene povezanosti, če nima družba duhovno utemeljenih oseb, ki gradijo to skupnost. Ehrlichovo stališče je bilo, da se moramo kristjani duhovno osvestiti, utrditi na krščanskih temeljih, da bomo gradili stabilno demokratično in svobodno družbeno skupnost in ustvarjali pogoje za delovanje države. Tega ni

16 Gl. tudi Mangold 2019, 2.

mogoče doseči na silo, pač pa Slovencem ta duhovni nabožni nudi krščanstvo in tudi danes ne more biti drugače, kot že opozarjajo omenjeni in drugi poznavalci razkroja družbenih temeljev. Treba je zagotavljati osnove preživetja, ki pa jih vzpostavljamo z dialogom, izmenjavo, delitvijo in v krščanskem smislu tudi s žrtvijo za to, da bi drugim omogočali življenje. »Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umre, ostane samo; če pa umre obrodi obilo sadu« (Jn 12,24). Tako je Ehrlich z vso doslednostjo deloval in živel. Komarju in drugim krščansko mislečim ljudem je bil zgled in je to še danes. Komar je bil prepričan, kot zaključuje v omenjenem govoru, da se je večina katoličanov pred vojno in med njo – ne glede na razlike – vendarle v bistvenem povezala tudi z Ehrlichom, predvsem pa s tem, za kar se je zavzemal, tj. s krščanskim izročilom: »Gospod doktor, ta, ki tu govori, ni iz Vašega kroga, toda, ko je potekel čas, je postalo jasno, da je to, kar nas je takrat morda ločilo, majhno in neznamno; to pa, kar nas družijo, je veliko in močno in da ste Vi naš, da ste od nas vseh in smo mi vsi Vaši. Zato naj Vaš spomin in Vaš zgled vzbudita v nas vseh, ki se Vas spominjamo tukaj in drugod širom sveta, novih energij, novih neugnanih energij za ogromno in čudovito delo, ki nas čaka« (Komar 1967, 6).¹⁷

Zanimivo, da tudi levičarski teoretik frankfurtske šole Jürgen Habermas (2002) tako razmišlja o pomenu in vlogi religije (krščanstva) za družbo. Temu se ne morejo izogniti demokrati danes – če želimo preživeti, moramo stati odprti za Ehrlichovo pot. Ehrlich je zvesto sledil krščanskim miroljubnim načelom. Danes je to torej vprašanje ne le krščanskih temeljev, pač pa preživetja človeka, če hočemo ohraniti temeljena načela preživetja, ki so obenem temeljna načela krščanstva.

17 Vse podčrtal Komar.

Reference

Arhivski viri

Arhiv Straže (AS):

Dnevnik dr. Cirila Žebota 1937. Zapisi iz obdobja 8. 10.–28. 10. 1937.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

Fond 484, fasc. 110A. Imenovanje dr. Ehrlicha za študentskega duhovnika, 23. 3. 1931.

Fond 484, fasc.110A, Duhovni dnevnik dr. Ehrlicha.

Fond 484, fasc. 110A, Opombe k članku dr. Filipa Žaklja o profesorju Ernestu Tomcu.

Vatikanski apostolski arhiv (VAA):

Archivio storico della Segreteria di Stato, Congr. Affari Ecclesiastici Straordinari (AA. EE. SS.), V (Pio XII) Parte I (1939–1948), Serie "Jugoslavia" Posizione 152 "Slovenia" - situazione politica e religiosa sotto l'occupazione italo-germanica (1941–1945) fasc. 22, L'annientamento della religione e la snazionalizzazione nei territori sloveni occupati dai tedeschi.

Časopisni viri

Slovenec, 1932, 1937.

Straža v viharju, 1934, 1935, 1937, 1939, 1940.

Literatura

Böckenförde, Ernst Wolfgang. 1991. Recht, Staat, Freiheit. Frankfurt: Suhrkamp.

Brunec, Mihael. 1972–1973. Pravi obraz osvobodilne fronte: zakaj smo se borili proti komunistični »Osvobodilni fronti«. 3 zvezki. Buenos Aires: F. Žakelj.

Dreher, Rod. 2021. Ne živite od laži: priročnik za krščanske disidente. Ljubljana: Družina.

Ehrlich, Lambert. 2002. Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20. Ur. Marija Vrečar. *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 24.

Griesser-Pečar, Tamara. 2003. Das zerrissene Volk. Slowenien 1941–1946. Okkupation, Kollaboration, Bürgerkrieg, Revolution. Wien: Böhlau.

Griesser-Pečar, Tamara. 2015. Likvidacija Ehrlicha. V: V zvestobi narodu in veri. Lambertu Ehrlichu ob 70 letnici smrti in Filipu Terčelju ob 120 letnici rojstva, 56–63. Ur. Mateja Centa in Janez Juhant. Ljubljana: Teološka fakulteta.

Griesser-Pečar, Tamara. 2019. Ciril Žebot in Akademski klub Straža. V: Usoda Slovencev v vrtincu 20. stoletja, 63–114. Ur. Tamara Griesser-Pečar in Jelka Piškurić. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo.

Grum, Janez; Kocmur, Boštjan. 1991. Nekaj razlage ob kritičnih ocenah. V: Profesor Ernest Tomec. Zbornik člankov in pričevanj ob 50-letnici njegove smrti, 144–152. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija; Celovec: Družba sv. Mohorja.

Habermas, Jürgen. 2002. Religion and Rationality. Cambridge: Polity.

Hribar, Tine. 2004. Kocbekova krivda. *Nova revija* 23, št. 269–270: 192–233.

Huber, Sebastian G. 1935. O pravem in napačnem katoličanstvu. Beseda s sodobnih vprašanjih 4, št. 1: 8–10.

Javornik, Mirko. 1935. Dva odgovora. Beseda o sodobnih vprašanjih 4, št. 1: 3–8.

Javornik, Mirko. 1980. Pero in čas II. Trst, Washington, Buenos Aires: Tabor.

Jeglič, Anton Bonaventura. 2015. Jegličev dnevnik. Ur. Blaž Otrin in Marija Čipić Rehar. Celje: Mohorjeva družba.

Juhant, Janez. 1991. Versko in cerkveno življenje v dobi dozorevanja slovenskega naroda. V: Zgodovina Cerkve na Slovenskem, 195–234. Ur. Metod Benedik et al. Celje: Mohorjeva družba.

Juhant, Janez. 1994. Sto let katoliškega družbenega nauka. V: Družbeni nauk Cerkve, 9–35. Ur. Janez Juhant in Rafko Valenčič. Celje: Mohorjeva družba.

Kocbek, Edvard. 1949. Tovarišija. Ljubljana: DZS.

Komar, Milan. 1967. Ob petindvajsetletnici smrti dr. Lamberta Ehrlicha. Slovenska država 18, št. 9: 6.

Komar, Milan. 1991. Dva velika sodobnika. V: Profesor Ernest Tomec. Zbornik člankov in pričevanj ob 50-letnici njegove smrti, 71–73. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija; Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja.

Kraner, Tine. 1940. Akademska zveza. Revija Katoliške akcije 1, št. 4: 401–414.

Kremenšek, Slavko. 1972. Slovensko študentovsko gibanje 1919–1941. Ljubljana: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja.

Kremžar, Marko. 2016. Apostolat od osebe do osebe. Pričetki katoliške akcije in njen namen. Slovenski čas 76: 10–11.

Mangold, Anna Katharina. 2019. Das Böckenförde-Diktum. 9. maj 2019. https://intr2dok.vifa-recht.de/servlets/MCRFileNodeServlet/mir_derivate_00005520/Das_BckenfrdeDiktum.pdf (pridobljeno 14. 9. 2023).

Mikuž, Metod. 1973. Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji III. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Možina, Jože. 2019. Slovenski razkol. Okupacija, revolucija in začetki protirevolucionarnega upora. Ljubljana: Medijske in raziskovalne storitve Jože Možina; Celje: Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana; Celovec: Mohorjeva družba; Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

Odar, Alojzij. 1942. Temelji organizacij. Del 1. Osnovni nauki. Ljubljana: Zadružna tiskarna.

Pahor, Boris. 1975. Edvard Kocbek: pričevalec našega časa. Trst: Zaliv.

Peti katoliški shod v Ljubljani 1923. 1924. Ljubljana: Glavni pripravljalni odbor.

Pokorn, Jože. 1933. Bojevanje z mlini na veter. Beseda 2, št. 7–8: 141–145.

Scruton, Roger. 2021. Moderna kultura. Ljubljana: Kulturno umetniško društvo KUD KDO.

Vidovič-Miklavčič, Anka. 1991. Mladinske organizacije in gibanja v meščanskem taboru na Slovenskem 1935–1941 (oris razvoja in delovanja mladinskih organizacij, društev, gibanj v letih 1935–1941 v jugoslovanskem delu Slovenije). Ljubljana: Filozofska fakulteta; Inštitut za novejšo zgodovino.

Vidovič-Miklavčič, Anka. 2001. Rožman in stražarji. V: Rožmanov simpozij v Rimu, 173–182. Ur. Edo Škulj, Celje: Mohorjeva družba.

Vidovič-Miklavčič, Anka. 2002. Ehrlich – duhovni vodja stražarjev. V: Ehrlichov simpozij v Rimu, 197–207. Ur. Edo Škulj. Celje: Mohorjeva družba.

Žebot, Ciril. 1990. Neminljiva Slovenija: spomini in spoznanja iz razdobja sedemdesetih let od Majniške deklaracije. Ljubljana: Magellan; Celovec: Mohorjeva družba.